

УДК 332.155:633.1(477.7)

О. І. Галенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємств,

Білоцерківський національний аграрний університет

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ

O. Galenko,

Candidate of economic sciences, associate professor,

associate professor of department of economy of enterprises, Bilocerkiivskiy national agrarian university

REGIONAL PROBLEMS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF PRODUCTION OF GRAIN ARE IN SOUTH REGION

У статті розглянуто питання підвищення економічної ефективності виробництва зерна в ринкових умовах ведення зернового господарства в регіоні.

This makes the article the issue of increasing the efficiency of regional grain economy in view of the growing demand for grain in terms of maintaining adequate grain production in the region.

Ключові слова: ефективність виробництва зерна, південний регіон, зернопродуктовий підкомплекс.

Key words: efficiency of production of grain, South region, grain subcomplex.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Із збільшенням темпів зростання населення людство вимушене нарощувати сільськогосподарське виробництво, перекидати його на індустріальну основу. Зернове виробництво України вимагає пошуку нових способів організації виробництва, які дозволили б наситити ринок вітчизняними, конкурентоздатними сільськогосподарськими товарами, змогли б здолати зростання імпорتنих постачань і забезпечити продовольчу безпеку, особливо зараз, коли наша країна інтегрується в світову торгівельну спільноту. Світовий досвід показує, що деякі країни такі, як США, Канада, Австралія забезпечують власні потреби в зерні шляхом підвищення продуктивності праці, впровадження інноваційних технологій, раціонального використання регіонального людського капіталу і масштабною державною підтримкою галузі. Вирішення різноманітних проблем прискорення соціально-економічного розвитку країни висунуло на перший план забезпечення стійких темпів зростання ефективності виробництва. Сільськогосподарські підприємства, пристосовуючись до умов ринку, зацікавлені виробляти лише ту продукцію, яка забезпечує максимальний прибуток з кожного гектара земельної площі. В зв'язку з цим найважливішим напрямом розвитку аграрної економіки є підвищення ефективності зернового господарства і зростання конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів в зерно-

вому ринку. Специфіка природно-економічних умов розвитку зернового господарства по зонах і регіонах України, нестійкість зернового виробництва вимагають не періодичного повернення до проблеми підвищення ефективності, а постійного вивчення її різних тенденцій у регіонах. Лише в цьому випадку можна вибрати заходи, які найбільшою мірою відповідатимуть економічним, господарським і політичним умовам. У зв'язку з цим зростає значення науково обгрунтованого пошуку і широкого впровадження в практику системи заходів, направлених на підвищення ефективності виробництва в зерновому господарстві. Це визначає актуальність вибраної теми дослідження і її значення для теорії і практики розвитку даної галузі регіонального господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розробка теоретичних, методичних і практичних питань розміщення і підвищення ефективності сільського господарства, у тому числі зернового сектора, знайшла відображення в наукових працях В.Г. Андрійчука [2], Ю.П. Воскобийника, О.Г. Шпикуляка [3], П.І. Гайдучького, В.І. Гайдучького, В.А. Кадієвського, Калінчика Н.В. [4], М.Ю. Коденської С.В., Кучер [5], М.Г. Лобас, Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблука, М.Й. Маліка [6], В.П. Ситника, О.М. Шпичака та багато інших.

У той же час, у цих роботах недостатньо повно, на наш погляд, досліджуються питання пошуку резервів підвищення врожайності, зростання продуктивності праці і зниження собівартості виробництва зерна як на пряму підвищення його ефективності в умовах конкретного регіону. Мало приділяється уваги теоретико-методологічному обґрунтуванню спеціалізації, концентрації і інтенсифікації виробництва зерна, їх впливу на підвищення ефективності виробництва в галузевому розрізі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є розробка теоретичних і методологічних положень, а також практичних рекомендацій по підвищенню ефективності функціонування регіонального зернового господарства з урахуванням зростаючого попиту на зерно в адекватних умовах ведення зернового господарства в регіоні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

При визначенні економічної ефективності виробництва продовольчого й фуражного зерна є деякі особливості. Економічна ефективність виробництва зерна базується на стимулюванні впровадження нових технологій вирощування, росту її урожайності, а також зниження затрат праці на одиницю продукції.

Суть стійкості зернового виробництва полягає в здатності сільськогосподарського товаровиробника, раціонально використовуючи наявний ресурсний потенціал, виробляти зерно з мінімальними витратами без істотних спадів і коливань за роками.

Ефективність виробництва зерна характеризується системою натуральних і вартісних показників. Серед натуральних показників головними є врожайність зернових культур і виробництво зерна на одиницю площі ріллі.

Підвищення ефективності розвитку зернової галузі пов'язане з мінімізацією витрат на одиницю продукції при ціні реалізації, що слабо змінюється. На економічну ефективність виробництва зерна впливають безліч агротехнічних і біологічних, технічних і організаційно-економічних чинників.

В умовах світової фінансової кризи і загрози рецесії світової економіки, що вже вплинули на економіку України, багаторазово зросла необхідність забезпечення підвищення ефективності виробництва. Таким чином, перед зерновою галузю України стоїть украй актуальне завдання модернізації і переходу на інноваційний шлях розвитку. Ефективність виробництва продукції сільськогосподарства на рівні

регіону найраціональніше визначати за результатами діяльності з розрахунку на одиницю площі. Існує декілька підходів у виділенні чинників ефективності виробництва:

- агротехнічні і біологічні чинники;
- технічні чинники.

Можна також домагатися збільшення обсягу прибутку за рахунок збільшення обсягу виробництва, якщо ринок ще не насичений.

Можна нарощувати виробництво якіснішої, ніж у конкурентів, продукції, навіть за умови деякого підвищення витрат на виробництво одиниці продукції, за рахунок витиснення з ринку менш успішних виробників з придбанням у них квот на обсяг виробництва, що збільшується. Основний показник, що характеризує ефективність виробництва — це відношення додаткової вартості(т) до постійного капіталу(с) — засобів виробництва і змінного капіталу(у) — живої праці або робочої сили.

Прямі показники, що безпосередньо впливають на рівень ефективності: площа посіву зернових, га; врожайність, ц/га; валовий збір зернових, ц; питома вага зерна в структурі товарної продукції сільськогосподарства, виробничі витрати на 1 га посіву, тис. грн.; витрати праці, люд.-год; витрати праці, на 1 га посіву; витрати праці, на 1 ц зернових; кількість реалізованого зерна, ц; повна собівартість реалізованого зерна, тис. т; виручки від реалізації зерна; прибуток (+), збиток (-), тис. т.; собівартість 1 ц реалізованого зерна; фактична реалізаційна ціна 1 ц зерна; фондівдача основних виробничих фондів (доводиться на 1 ц зерна основних фондів валової продукції, валового і чистого доходу (прибутку); рентабельність (відношення прибутку (чистого доходу) до собівартості продукції); відношення валового прибутку до витрат виробництва, до собівартості; відношення валового прибутку до вартості основних засобів; коефіцієнт ефективності; фондозабезпеченість; продуктивність і інші.

Балансовий прибуток — це доход за вирахуванням усіх податків. Рента — це прибуток, що отримується за рахунок використання земельних ресурсів.

Непрямі показники, що характеризують ефективність виробництва зерна — це показники якості продукції і рівень механізації виробничих процесів.

Стабілізації і підвищенню економічної ефективності зернового господарства сприятиме подальша інтенсифікація виробництва, один з головних чинників якої — вдосконалення технології обробітку зернових культур. Неодмінна умова високорентабельного ведення зерно-

Таблиця 1. Динаміка посівних площ та урожайності в Південному регіоні

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2012 р. в % до	
	посіви зернових, тис. га								1995	2005
Миколаївська	725,3	628	846,9	831,5	894,6	876,8	925,2	784,8	108,2	92,7
Питома вага, %	5,2	5	5,8	5,4	5,8	6	6,0	5,3	102,0	91,5
Одеська	925,8	878,6	1139	1210,2	1181,6	1147,6	1095,2	1096,6	118,4	96,3
Питома вага, %	6,6	7	7,8	7,9	7,6	7,9	7,1	7,4	112,3	95,0
Херсонська	720,6	677,7	695,5	669,2	738,9	685,3	765,1	579,3	80,4	83,3
Питома вага, %	5,2	5,4	4,8	4,4	4,8	4,7	5,0	3,9	75,3	81,6
Південний регіон, тис. га	13962,5	12587	14605	15381	15470	14576	2785,5	2460,7	17,6	16,8
Питома вага, %	17	17,4	18,4	17,7	18,2	18,6	18,2	16,6	97,9	90,4
	Урожайність, ц/га									
Миколаївська	22,9	14,7	20,8	28,7	27,6	25,1	28,4	16,3	71,2	78,4
Одеська	21,1	18	23,4	30,4	24	25,5	29,2	17,1	81,0	73,1
Херсонська	24,6	17,2	22,1	32,9	23,9	22,1	22,1	22,1	89,8	100,0

Складено: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України.

вого господарства — раціональне використання вирощеної продукції на основі агропромислової інтеграції.

У економічних умовах, що склалися, коли недостатньо розвинена ринкова інфраструктура, є труднощі зі збутом продукції, неплатежі, доцільно продавати не сировину, а продукцію в переробленому виді. Переробка зерна в місцях його виробництва є економічно вигідною, оскільки дозволяє раціонально використати усю вирощену продукцію і шляхом її переробки залучити в товарообіг.

Необхідно відмітити, що система територіального розміщення виробництва зерна, що склалася, в Україні ґрунтується на наступних принципах:

- максимальне використання агрокліматичних ресурсів;
- максимальна економічна ефективність виробництва;
- використання територій з мінімальним ризиком стихійних лих, що викликають загибель посівів і зниження врожайності зернових.

Дослідження показали, що найбільш високий рівень виробництва пшениці на душу населення в Данії, Канаді і США. Україна по цьому показнику поки що займає 8-ме місце і входить в десятку лідерів. Питома вага України по виробництву зернових і зернобобових культур у світовому виробництві в 2010 році становила 1,6 %, що значно нижче від цього показника в 1990 році — 2,5%. Найбільш сприятливим для України з виробництва зернових був 2008 рік. Виробництво зернових у цьому році в Україні становило 2,1% від світового виробництва цієї культури.

Для збільшення виробництва зернових в Україні, в тому числі і в Південному регіоні, на нашу думку, необхідно застосувати досвід Аргентини по реорганізації фермерських господарств у виробничі кооперативи. Це дозволить підвищити урожайність зернових і поліпшити їх фінансову стійкість.

У економічних реформах велика увага, на нашу думку, повинна приділятися заходам по просторовій інтеграції зернопродуктового підкомплексу Південного регіону. До них відносяться створення механізму вертикальних і горизонтальних взаємодій суб'єктів господарювання і органів управління, всемірне сприяння розвитку розподілу праці в підкомплексі і єдиного ринкового простору, заходи з подолання розпаду міжгалузевих господарських зв'язків.

Під резервами зростання ефективності виробництва ми розуміємо невикористані можливості в підвищенні рівня доходів при економії витрат, за рахунок зростання врожайності і економії витрат праці, на основі зростання інвестицій в людський капітал, розробці і впровадження нових технологій виробництва, підвищення рівня механізації, селекції і насінництва, меліорації і зрошуванні зерновиробництва.

Аналізуючи табл. 1 та 2, ми бачимо, що посівна площа пшениці в Південному регіоні за 2005—2012 рр. зменшилась з 1373,7 до 1109,3 тис. га або на 8,2%, урожайність зменшилась з 23,7 до 14,8 ц/га або на 37,6%, валовий збір з 3249,4 до 1636,7 тис. тонн або на 50,4%, урожайність ячменю і кукурудзи знизилася з 18,3 до 16,6 ц/га, відповідно з 33,8 до 23,3 ц/га. Врожайність ячменю, кукурудзи знижується за рахунок несвоєчасного і недостатнього зволоження, низької якості насінневого матеріалу і відсутності районованих сортів. Низький рівень врожайності кукурудзи і рису пов'язаний із засоленням ґрунтів високим рівнем залягання ґрунтових вод, недотриманням науково-обґрунтованих норм внесення мінеральних і органічних добрив, використанням низької якості насінневого матеріалу і відсутності районованих сортів. Це свідчить про наявність величезних резервів у зростанні виробництва зерна в регіоні. Виробництво пшениці за 2005—2012 рр. Південного регіону складає 16,2 % до виробництва цієї культури в Україні. Не дивлячись на те, що питома

Таблиця 2. Динаміка виробництва зернових по областях Південного регіону за 1995–2012 рр., тис. тонн

	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Південний регіон в т. ч.	8172,8	5387,2	3668,9	5971,5	8269,7	7072,7	6644,2	8303,6	4213,9
Миколаївська область	2706,2	1666,0	921,3	1763,4	2385,9	2465,1	2200,7	2628,2	1278,3
Питома вага, %	33,1	81,7	25,1	29,5	28,9	34,9	33,1	31,7	30,3
Одеська область	2674,2	1955,4	1581,3	2668,8	3681,5	2838,7	2928,7	3194,3	1880,4
Питома вага, %	32,7	9,6	43,1	44,7	44,5	40,1	44,1	38,5	44,6
Херсонська область	2792,4	1771,8	1166,3	1539,3	2202,3	1768,9	1514,8	2481,1	1055,2
Питома вага, %	34,2	8,7	31,8	25,8	26,6	25,0	22,8	29,9	25,0

Складено: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України.

вага посівних площ ячменю збільшилася з 21,1 до 23,2%, питома вага виробництва ячменю знизилася за аналізований період на 0,5%. Вклад у виробництво ячменю Південного регіону до України високий. У той же час питома вага посівних площ кукурудзи знизилася з 13,8 до 9,0% відповідно, знизився валовий збір з 10,8 до 4,7%. Вклад у виробництво кукурудзи Південного регіону в цілому по Україні невисокий. До показників економічної ефективності продовольчого зерна відносяться врожайність, собівартість 1 ц зерна, витрати праці на 1 ц, прибуток на 1 га посівів, рівень рентабельності.

Економічну ефективність виробництва зернофуражних культур характеризують такі показники, як урожайність, вихід кормових одиниць і перетравного протеїну з 1 га, собівартість 1 ц зерна, 1 ц корм. од. й 1 ц перетравного протеїну, витрати праці на 1 ц зерна, на 1 ц корм. од. і на 1 ц перетравного протеїну.

В умовах формування ринкових відносин підвищення ефективності виробництва зерна неможливе без об'єктивної економічної оцінки його сучасного стану, аналізу різних факторів й умов, що впливають на неї. Ефективність зернового виробництва в сформованих економічних умовах визначається впливом складного комплексу природно-кліматичних, науково-технічних, технологічних й організаційно-економічних факторів (табл. 3).

В останні роки виробництво зерна в сільськогосподарських підприємствах зменшилося в результаті зменшення урожайності зернових культур. За аналізований період воно зменшилось на 17,1 ц із 1 га.

Рентабельність виробництва зерна коливається за роками і має тенденцію до зменшення. Це пояснюється зменшенням урожайності зерна й збільшенням собівартості одиниці продукції. Досягнутий рівень рентабельності не дозволяє вести розширене відтворення в галузі.

До одних з основних факторів з нестабільності фінансових результатів зернового виробництва відносяться:

1. Інфляція й посилення диспаритету цін у товарному обміні між сільським господарством й іншими галузями народного господарства.

Для підприємств АПК диспаритет цін виражається в несприятливій зміні цінових пропорцій двох видів: між цінами на матеріально-технічні ресурси й реалізовану продукцію (міжгалузевий диспаритет) і між закупівельними цінами на сільськогосподарську сировину й кінцевими цінами на продукти харчування (внутрішньогалузевий диспаритет).

Одним із завдань перехідного періоду до ринкової економіки є встановлення на хлібопродукти обґрунтованих і стабільних цін, доступних для всіх категорій населення. Однак це питання не було вирішено. Більше того, порушення паритету цін на окремі види товарів, у тому числі сільськогосподарського й промислового виробництва, стало основними факторами аграрної кризи, зниження конкурентоспроможності вітчизняного продовольства, різкого збільшення обсягів закупівель за рубежем.

Зернопродуктовий підкомплекс має потребу в упорядкуванні, стабілізації й динамічному розвитку. Необхідно підвищити ефективність функціонування всіх зв'язаних єдиним технологічним ланцюжком підприємств агропромислового комплексу.

2. Труднощі з реалізацією продукції, відсутність гарантованих ринків збуту зерна. Розвиток ринку змінило сформовану раніше систему збуту зерна в країні. Воно зачепило кількісні й якісні показники реалізації, структурні зрушення в каналах збуту й асортиментів зерна, організаційні форми й економічні відносини між всіма учасниками руху зерна від його виробників до споживачів.

Таблиця 3. Економічна ефективність виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах

	Роки					Відхилення 2012 від 2008	
	2008	2009	2010	2011	2012	Абсолютне	відносне
Площа с. г. угідь, тис. га	2839,7	2920,8	2980,4	2953,4	2928,2	88,50	3,1
Площа ріллі, тис. га	2687,9	2775,6	2854,5		2808,3	120,40	4,5
Зібрана площа зернових, тис. га	1442,3	1512,8	1458,3	1428,2	2460,7	1018,40	70,6
Питома вага зернових у площі ріллі, %	53,7	54,5	51,1	50,8	87,6	33,92	63,2
Валовий збір, тис. тонн	4616,5	4052,4	3905,9	4511,9	4213,9	-402,60	-8,7
Урожайність, ц/га	32	26,8	26,8	31,6	17,1	-14,90	-46,6
Реалізовано зернових, тис. тонн	3341,9	3616,1	3319,6	3441,8	2527,3	-814,60	-24,4
Затрати на основну продукцію, тис. грн.	2450911	2724268	3233876	4190531	3908471	1457559,90	59,5
на 1 га, грн.	1699,3	1800,8	2217,6	2934,1	1588,4	-110,94	-6,5
на 1 ц, грн.	53,1	67,2	82,8	92,9	1546,5	1493,40	2812,4
Повна собівартість 1 ц зерна, грн.	65,3	74,5	94,8	109,6	154,7	89,35	136,8
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн.	77,9	79,6	107,6	136,2	164,3	86,40	110,9
Рівень рентабельності зернових, %	19,3	6,8	13,6	24,2	6,3	-13,04	-67,5
Прибуток всього, тис. грн.	986513	948897	1872010	2246069	1561031	574517,70	58,2
в т. ч. від зернових, тис. грн.	420775	182619	426633	914604	244806	-175969,00	-41,8
питома вага прибутку від зернових, %	42,7	19,2	22,8	40,7	15,7	-27,02	-63,3

Складено: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України.

Найбільш важливим моментом корінних змін у системі збуту зерна варто вважати лібералізацію його збуту і цін на нього, коли в країні почалася організаційно-правова перебудова державно-монопольної системи й хлібопродуктів, були ухвалені рішення щодо роздільного формування державного й регіональних фондів зерна, скасовані обов'язкові поставки державі. Ліквідація обов'язкових поставок, щорічне зниження обсягів закупівель зерна у державний фонд, перенесення відповідальності за хлібофуражне забезпечення українських регіонів на місцеві органи влади за відсутності в багатьох з них необхідних фінансових і інших ресурсів у значній мірі позбавили сільських товаровиробників гарантії збуту зерна. Це збільшувалося несвоєчасними розрахунками за закуповуване державою зерно, різкими змінами в обсягах і структурі попиту на зерно.

В останні роки політика держави з питання надання товаровиробникам права вільного господарювання й підприємницької діяльності здійснювалась через його відхід від монополії на товарне зерно, відказ від державного централізованого хлібофуражного постачання й перехід на роздільне формування державного й регіональних фондів за рахунок обов'язкових закупівель зерна й закупівель на вільному ринку. Лише в 2002 р. після прийняття Закону України "Про зерно та ринок зерна в Україні" [1] сільськогосподарські товаровиробники одержали право розпоряджатись всім товарним зерном на власний розсуд, хоча й до останнього часу через ряд причин повністю реалізувати це право з вигодою для себе вони так і не змогли.

Крім продажу зерна державі, сільські товаровиробники могли реалізувати його через біржу, на колгоспних ринках, комерційним структурам, зернопереробним підприємствам

за прямими зв'язками, споживчій кооперації й навіть на зовнішньому ринку й до скасування обов'язкових поставок. Біржова торгівля зерном, що служить інструментом виявлення попиту та пропозиції на окремі види зерна й формування рівня ринкової ціни, хоча й визнавалася державою як найважливіший елемент ефективного функціонування загальноукраїнського, регіональних і місцевих ринків, практично не одержала свого розвитку в країні.

До 1991 року більше 90% товарного зерна закуповувалося державою, зі скасуванням обов'язкових поставок з'явилася можливість вибору каналів його реалізації. При цьому найбільш перспективним каналом збуту став продаж зерна на вільному ринку за цінами, що складаються на основі попиту та пропозиції. Більше різноманітними стали й форми збуту: на контрактній основі, за договорами, через збутові кооперативи й товарні біржі. Все це викликало істотні зміни структури каналів реалізації в Південному регіоні. Різко знизилися як обсяги, так і питома вага поставок заготівельним організаціям. Якщо в 2000 р. державі було продано 3,0% товарного зерна, то з 2002 р. реалізація зерна по цьому каналу припинилася. Сформована ситуація підрозумівається, по-перше, скороченням потреби в держресурсах, оскільки частина функцій по забезпеченню хлібопродуктами великих міст і спецпотреб взяли на себе комерційні організації.

По-друге, незважаючи на введення в 2005 р. гарантованих мінімальних закупівельних цін на зерно згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2005 р. № 399, державу фактично обанкрутили позиції надійного партнера сільгоспвиробників, оскільки не виконали своїх зобов'язань з авансування (кредитування) закупівель і по розрахунках за продане йому

зерно. Приватні посередницькі структури, переслідуючи в першу чергу свій комерційний інтерес, не змогли повною мірою замінити державу. Питома вага продажів на ринку приватним посередникам досягла в 2006 р. 65% загальної кількості реалізованого зерна. На первинному вільному ринку в Південному регіоні збувається близько 70% усього товарного зерна. І це не випадково, оскільки оператори ринку пропонують більш вигідні умови реалізації, у першу чергу, оплату наявними в момент одержання продукції. Збільшилася частка продажу зерна населенню, насамперед, працівникам сільськогосподарських підприємств у рахунок оплати праці, і через систему громадського харчування. Це свідчить про те, що більша частина населення не в змозі оплачувати працю своїх працівників у грошовій формі і перебуває в складному фінансовому становищі. Високі темпи росту обсягу бартерних операцій із зерном з'явилися внаслідок диспаритету цін на реалізовану сільськогосподарську продукцію й закуповувану сільськими товаровиробниками промисловою продукцію.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Зерно — одне з найбільш надійних джерел доходу. Тому спостерігається вирощування зернових у більшості сільськогосподарських підприємств і майже в усіх ґрунтово-кліматичних зонах Південного регіону.

2. Дослідженнями встановлено, що за 2005—2012 р. в усіх категоріях господарств і по усіх районах Південного регіону виробництво зерна зменшилося на 29,4%, за рахунок підвищення врожайності і зниження витрат праці. Обсяг виробництва зерна на душу населення є узагальнювальним показником національної продовольчої безпеки. Для задоволення потреб України в хлібопродуктах, кормах, створення резервного і насінного фондів необхідно виробити приблизно 600—700 кг зерна, на душу населення.

3. Для забезпечення зростання ефективності виробництва в зерновій галузі Південного регіону необхідно вирішити наступні завдання:

— внаслідок того, що аграрна економіка Південного регіону нині вимушена функціонувати при обмеженості інвестиційних засобів, доцільно забезпечити пріоритетність інноваційної діяльності;

— у цілях ефективного використання заощаджень населення широке поширення може отримати система пайових інвестиційних фондів;

— для подолання кризового стану в науково-технічній і інноваційній діяльності в зерновій галузі необхідно сконцентрувати ресурси на пріоритетних напрямках розвитку науки і

техніки, на створенні національного інформаційного фонду інноваційних проектів, розвитку малого інноваційного підприємництва, сформувати конкурсну систему відбору інноваційних обласних проектів і програм;

— реальними джерелами фінансування інноваційної діяльності можуть бути капіталовкладення венчурних компаній.

4. Спостерігається стійка тенденція до зниження врожайності і обсягів виробництва зернових як по продовольчих культурах, так і по фуражних.

5. Аналіз показав, що найвища питома вага в виробництві зернових культур у 2012 році по Південному регіону займає Одеська область, на її частку доводиться 44,6 % виробленого зерна, але найбільший прибуток від реалізації зернових отримала Миколаївська область—224248,4 тис. грн., що складає 91,6% прибутку по регіону. Рівень рентабельності виробництва зерна в Миколаївській області вище в порівнянні з Одеською і Херсонською і вище за рівень рентабельності по Південному регіону і Україні відповідно на 10,1 і 1,2 пункту.

6. Резерви підвищення ефективності виробництва в зерновій галузі за рахунок підвищення технічного переозброєння, укомплектування новою технікою, дотримання норм внесення мінеральних і органічних добрив і проведення заходів по вдосконаленню селекції і насінництва.

7. За нашими розрахунками, за рахунок дії інтенсивних чинників і підвищення врожайності зернових додатково можна отримати ще 100 тис. тонн зернових. Це збільшить продуктивність праці на 20%.

8. Використання гумінових добрив є одним із способів підвищення врожайності зернових культур — застосування яких вписується в систему агротехнічних прийомів по відходу за посівами і не вимагає додаткових матеріальних витрат, у зв'язку з цим їх застосування сприяє не лише збільшенню врожайності, але і зниженню собівартості, що нині особливо актуально.

9. Рекомендуємо уряду України в особі Аграрного Фонду України, Держкомрезерву, Укоопспілки укладати довгострокові договори з сільськогосподарськими підприємствами по закупівлю зернових культур, за ринковими цінами. Міністерству фінансів і міністерству агропромислового розвитку України необхідно розробити і реалізувати довгострокову програму розвитку зернової галузі, на цій основі організувати "Фонд розвитку зернової галузі України", метою якого є надання (фермерським) господарствам фінансової допомоги на пільгових умовах.

10. За даними Державної служби статистики України найбільший рівень виробництва зернових досягнув у 2008 р. в Одеської області 3681,5 тис. тонн. Цей регіон, на нашу думку, є зерновим кластером.

11. Державну підтримку пропонуємо здійснювати за допомогою надання субсидій за рахунок засобів центрального бюджету місцевим бюджетам для відшкодування 40 відсотків витрат сільськогосподарських товаровиробників на сплату страхових внесків за договорами страхування, пов'язаними ними із страховими організаціями, що мають ліцензію на проведення такого виду страхування.

12. Нині чисельність населення в Україні досягла 45,553 млн осіб в Одеській області 2,4 млн осіб. При щорічному зменшенні чисельності населення в 2020 р., за нашими розрахунками, чисельність населення може досягти 41,584 млн осіб в Одеській області 2,2 млн осіб. Для забезпечення населення власною зерновою продукцією і розвитку тваринництва в кормах необхідно довести виробництво зерна на душу населення до 300 кг або до 13,67 млн тонн (45553000 осіб × 0,3 т) і в т. ч. по Одеській області до 0,66 млн тонн (3000000 осіб × 0,3 т). Надлишки зерна можна буде експортувати в сусідні країни. Зерно — це самий ліквідний товар у світі. Застосування інтенсивних технологій вирощування пшениці в Україні дозволяє досягти рівня врожайності в передових господарствах Одеської області 65 ц/га і вище на поливних землях. Потенційна врожайність має бути для озимої пшениці не нижче 60—90, а ярової — 45—60 ц з гектара. Розвиток зернового господарства Південного регіону, як і усю Україну, можливо тільки шляхом його інтенсифікації і оновлення виробничо-технічного потенціалу галузі на якісно новій основі. В Україні в 2012 році зібрані 46,2 млн тонн зернових, у тому числі пшениці — 15762,6 тис. тонн. Згідно з перспективним планом галузі, до 2015 року виробництво пшениці повинні збільшитися 32121 тис. тонн на рік.

13. Оптимальне поєднання організаційно-економічних, агротехнічних, біологічних і технічних чинників дозволяє забезпечити максимальне використання біологічного потенціалу зернових культур при мінімальних витратах засобів на одиницю продукції.

Література:

1. Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні" // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 35. — Ст. 258.

2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методологія,

аналіз / В.Г. Андрійчук. — К.; КНЕУ, 2005. — 292 с.

3. Витрати на ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [О.М. Шпичак, Ю.П. Воскобійник, О.Г. Шпикуляк та ін. // за ред. Ю.П. Воскобійника. — ННЦ ІАЕ, 2013. — 440 с.

4. Калинчик Н.В., Алексеєнко І.Н. Направлення стабільного розвитку зернового господарства України. — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2012. — С. 68—95.

5. Кучер С.В. Фактори впливу на стан ефективності зернового господарства в Україні / С.В. Кучер // Економіка АПК. — 2004. — С. 114—118.

6. Малік М.Й. Інституціоналізація аграрного підприємства: трансформація та ефективність / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. — 2010. — №7. — С. 132—139.

7. Мочерний С.В. Економічна теорія: підручник / С.В. Мочерний, М.В. Довбенко. — К.: Видавничий центр "Академія", 2004. — 856 с.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2002), "Law of Ukraine "On Grain and Grain Market in Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 35, p. 258.

2. Andriychuk, V.H. (2005), Efektyvnist' diial'nosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, analiz [Effectiveness of agricultural enterprise: theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.

3. Shpychak, O. M. Voskobijnyk, Yu.P. and Shpykuliak, O.H. (2013), Vytraty na efektyvniť vyrobnytstva produktsii v sil's'kohospodars'kykh pidpriemstvakh [The cost of production efficiency in the agricultural enterprises], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

4. Kalynchuk, N. V. and Alekseenko, Y. N. (2012), Napravleniia stably'noho razvytyia zernovoho khazaijstva Ukrayny [Destinations of stable development of grain farming in Ukraine], NNTs Ynstitut ahrarnoj ekonomyky, Kyiv, Ukraine.

5. Kucher, S.V. (2004), "Factors of influence on the efficiency of grain production in Ukraine", Ekonomika APK, pp. 114—118.

6. Malik, M. J. and Shpykuliak, O. H. (2010), "Institutionalization of the agricultural enterprise: Transformation and Efficiency", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 132—139.

7. Mchornyj, S. V. and Dovbenko, M.V. (2004), Ekonomichna teoriia [Economic Theory], Akademiia, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2014 р.